

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1277634/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא, הרב צבי בן יעקב, הרב דניאל אדרי

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אילן ינר)

נגד

המשיב: פלוני

הנדון: חיוב מזונות עבר במזונות שנכתבו בהסכם גירושין, טענת 'פרעתי' בשטר בכתב ידו, בפסק דין ובשטר ישן

החלטה

בפנינו ערעור על החלטת ביה"ד הרבני האזורי ת"א מיום ג' בתמוז תש"פ (25.6.20), ולפיו חויב המשיב לשלם למערערת בגין חוב מזונות העבר (בהתאם לדעת הרוב) סכום של 120,000 ש"ח, בפריסת תשלומים של 1500 ש"ח לחודש, ואילו לדעת המיעוט חויב המשיב לשלם למערערת סכום של 150,000 ש"ח.

לדיון שהתקיים בתאריך ז' בכסלו תשפ"א (23.11.20) המשיב לא הופיע. הוא גם לא שלח כתב הגנה. גם כשהתבקש להגיב שוב על כתב הערעור ועל הפרוטוקול, לא עשה זאת.

הצדדים התגרשו בתאריך י"ח בסיון תשס"ד 07.06.2004. בהסכם הגירושין מתאריך ז' בניסן תשס"ד (29.03.2004) התחייב האב לשלם מזונות עבור שני הילדים בסך של 2,700 ש"ח לחודש, מעבר להתחייבותו להשתתפות בהוצאות חריגות. הואיל והאב לא שילם מזונות, האישה גבתה את המזונות באמצעות המוסד לביטוח לאומי, מתאריך א' בתשרי תשס"ד (27.09.2003) ועד לתאריך א' בניסן תשע"ד (01.04.2014).

החל מחודש דצמבר 2013, התובעת החלה לקבל קצבת נכות, ומחודש ינואר 2017 מקבלת קצבת נכות 100%. התקבל אישור כי נכון לתאריך ינואר 2019 קצבת הנכות כוללת תוספת עבור הילדים בסך של 951 ש"ח לילד ולשני הילדים סך של 1,902 ש"ח. המוסד לביטוח לאומי הפסיק לשלם את דמי המזונות עם תשלום קצבת נכות לאישה.

האם תבעה בבית דין קמא את מזונות ילדיה החל מחודש מרץ 2013, וכאמור לצורך כך היא זקוקה להחלטה שיפוטית כדי שתוכל לממש את תביעתה באמצעות ההוצאה לפועל.

בית דין קמא האריך בעניינים שונים, ולדעתנו יש לדון בכמה נקודות.

חיוב מזונות עבר מכוח פסק דין ומכוח הסכם גירושין

חיוב האב במזונות ילדים שנעשה במסגרת הסכם גירושין, הוא חיוב מוחלט, ואינו תלוי אם הילדים אכלו וכמה אכלו. דעת המיעוט קבעה כי החיוב הוא 'להאכיל את הבן', ולכן כשחלף הזמן והבן אכל ממקור כל שהוא, חיוב זה פג. על כך השיב דעת הרוב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

”עמיתי נקט בעניין זה עמדה נחרצת מסברא, שאין אפשרות לגבות חוב עבר למזונות, באשר מהותו של חיוב זה היא 'להאכיל את הבן', ולפיכך מרגע שחלף הזמן והוא אכל ממקור כלשהו, הרי שחיוב האב כלפיו פג, ולכל היותר - מי שזן אותו יוכל לתבוע את האב להחזר הוצאותיו.

אלא, שדעתו זו נסתרת מסוגיית הגמרא (כתובות צו,א), שדנה לגבי חוב היתומים למזונות האלמנה – למי מהם יש נאמנות במקרה של הכחשה ביניהם האם ניתנו מזונות. ולדעת התוספות ועוד ראשונים שם - הנידון הוא לגבי מזונות העבר.

אין מדובר שם בתביעה של צד ג' שזן אותה, אלא בתביעת האלמנה עצמה, ואם כן, הרי שכל הנידון הינו רק אם נאמנים היתומים בטענת פירעון, אך על עצם החיוב, ככל שידוע שלא שולמו המזונות, אין ספק שהוא קיים גם לגבי העבר, ולכאורה אין סברא לחלק בין מזונות אלמנה למזונות ילדים בעניין זה. וכפי הנראה צריך לומר, שאמנם ביסודה חובת האב היא לזון ולכלכל את בנו במזון וכדו', אך במידה ואינו עושה כן - החובה מתורגמת לחיוב כספי שניתן לתביעה בדיעבד, ומכאן גם החילוק בין מותר מזונות שהוא לבעל – משום שהוכח במציאות שלא היה צורך במותר זה, ועל כן הבעל לא היה מחויב בו – לבין אם צמצמה והותירה, שאז המותר הוא לאישה – משום שהמזונות שניתנו אכן היו נצרכים, ולכן זכתה בהם אף אם הרעיבה עצמה ולא השתמשה בהם בפועל.

כמדומה שבפדרי”ם שנדפסו נקטו כך כדבר המובן מאליו, ובנוסף אציין לתשובת נודע ביהודה (מהדו”ת אבן העזר סימן צה), שגם הוא נקט כך בפשיטות.”

נוסף ונאמר, גם אם הדבר היה נכון כדעת המיעוט שהחיוב פג, במה דברים אמורים בפסק דין למזונות ילדים. אולם כאשר החיוב נעשה במסגרת הסכם גירושין, מדובר בחיוב בתמורה, שהרי הסכם גירושין כולל בעניינינו נושאים שונים, שיש לעיתים לראותם כמקשה אחת, האחד מוותר בנקודה זו, ושכנגדו בנקודה אחרת. התחייבות זו אינה תלויה במה שתעשה האם עם הכסף שהתחייב האב. מדובר בהתחייבות מוחלטת וגמורה, שכל עוד הילדים במשמורת האם, האב חייב לשלם את הסכום שהתחייב. כמובן בשינוי נסיבות ניתן להגדיל או להפחית, מכוח האומדנא שבהתחייבות זו, אולם אין לומר שכיון שהילדים כבר אכלו, אי אפשר לתבוע חוב זה.

ראה בעניין זה מה שכתב אב בית הדין בדעת הרוב:

”מאידך, יש לטעון כנגד סברא זו כדלהלן: התחייבות הבעל למזונות הילד במסגרת הסכם גירושין אינה עומדת בפני עצמה מול הילד, אלא הינה (רק או בנוסף) חלק ממכלול הסדרים שבין ההורים לצורך הגירושין, ולעיתים נקבע כנגד ויתור כזה או אחר באחד מהרכיבים, ו/או כנגד מיכולתו הכלכלית של הבעל. משום כך, במקרים רבים גובה המזונות שנקבע בהסכם אינו משקף בהכרח את הצרכים האמיתיים, לכאן או לכאן.

נוסף על כך: באופן טבעי, כאשר הילד נמצא במשמורת אימו אין הפרדה בין המשק הכלכלי שלה ושל הילד, היות והוא ניזון יחד עם אימו, ומשכך – גובה דמי המזונות עשויים להשליך במידה מסוימת גם על ההתמודדות הכלכלית של האם עצמה.

כתוצאה מכך יש לומר, שמלבד שהאם הינה צד לגיבוש סעיף המזונות בהסכם (חילוקו השני של החכם צבי) – היא אף במעמד של מוטב בסעיף זה, ולפיכך יש לבחון גם את אומד דעתה בעניין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ניכוי חיוב מזונות האב מקצבת נכות של האם

ומה שדנו שם בפסק הדין לעניין ניכוי מה שמקבלת האם במסגרת קצבת הנכות, גם דבר זה אינו מדויק. הסכום שהאב מתחייב עבור מזונות ילדיו, אינו מגלם את כל סכום העלות של החזקת הילדים. האם, בהיותה עובדת, מוסיפה גם מדילה ודואגת לרווחתם. כאשר האם נכה ואינה מסוגלת לעבוד, וכאשר תלויים בה שני ילדים, משלם המל"ל בגין נכותה סכום מסוים, כאשר סכום זה מחושב גם בהתאם לכמות הילדים שבמשמורתה, מתוך כוונה לספק צרכיה. סכום זה לא בא כ'תחליף לחיוב האב' אלא כ'תוספת לחיוב האב', שהרי מה שהשתנה הוא העובדה שהאם אינה יכולה מעתה לצאת ולעבוד, ועל כורחך התשלום של המל"ל הוא כתחליף למה שהאם הייתה נותנת לילדיה לו היתה עובדת, וכעת בהיותה נכה אינה יכולה לעבוד. העובדה שהמל"ל הפסיק לשלם לאם עבור מזונות הילדים, נובעת מכך שמבחינת המל"ל לא משלמים כפל קצבאות, אך אין הפירוש שהסכום המשולם בקצבת הנכות בא במקום החיוב שחייב האב במסגרת פסק דין למזונות או הסכם גירושין.

לעניין זה נפנה לפסיקת ביהמ"ש לע"מ פ"ת (תיק מס' 44756-12-17, פסקה 18):

בהתאם לפסיקת בית המשפט המחוזי, במקרים בו תוספת התלויים משולמת לאם מכוח נכותה היא, אין מקום לזקוף קצבה זו על חשבון דמי המזונות בו מחויב האב (שאינו זכאי לקצבת נכות) שכן הקצבה ניתנה לאם חלף משכורת (ר' עמ"ש (מחוזי חיפה) 51826-11-12 א.ג. נ' מ.ג. (נבו, 9.10.13)). כך גם אין מקום להורות על העברת מחצית מתוספת התלויים המגיעה לאם מכוח נכותה לידי האב, מקום שבו המשמורת על הקטינים נתונה לאב (ר' עמ"ש (חי') 7011-08-13 א.ג. נ' מ.ג. (נבו, 12.1.14)).

איננו מבינים מדוע חיוב האב הוא רק בסכום של 150,000 ש"ח לדעת המיעוט, רק מפני שהאם לוותה וצברה חובות על סך 150,000 ש"ח. ייתכן שחוב זה הוא גם עבור מזונותיה שלה. ומאידך – היא עצמה מכספים שקיבלה מקצבאות וכו', כלכלה בדוחק את ילדיה. אלא אם כן נפסק כן בדרך של פשרה עקב מצבו של האב.

טענת 'פרעת' בשטר בכתב ידו

באשר לטענת 'פרעת' של האב – הרי שחובת ההוכחה על האב, הואיל וההסכם קיבל תוקף של פסק דין, והואיל והאב יודע שעליו לתעד כל תשלום, שאם לא כן האם תוכל לתבוע אותו בהוצל"פ, ממילא ודאי אם היה פורע היה מתעד ודואג שהדבר יתועד. כמו שפסק הרמ"א בסימן סט' סעיף ב' דכל דין 'פרעת' כנגד שטר בכתב ידו, תלוי בראות עיני הדיין, אם נוהג להשאיר את כתב היד המלוה, ובנדון דידן אין אדם פורע חוב מזונות ללא קבלה ותיעוד (העברה בנקאית וכד').

הרמב"ם בהלכות מלוה ולוה יא,ג, פסק וזה לשונו:

"הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו ואין שם עדים, אע"פ שהוחזק כתב ידו בבית דין, הרי זה כמלוה ע"פ לכל דבר. ואם טען שפרע, נשבע היסט ונפטר, ואינו גובה בכתב זה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות."

ועיין ברב המגיד שהוא מחלוקת ראשונים, דעת הגאונים שהביא הר"ף, וכן דעת הרמב"ן ועוד ראשונים, דכיון שאינו גובה בשטר זה ממשעבדי, יכול הלואה לטעון פרעתי, דשטר כזה יכול להשאיר ביד המלוה הואיל ולא גובה ממשעבדי, ואין למלוה טענה של 'שטרך בידי מאי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בע"י, ובעל המאור והרשב"א ס"ל דאינו נאמן לטעון כן. וכך הם דברי הרשב"א (כבא בתרא קעו,א):

"כתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות, דאי טעין פרעתי נאמן מפני שדינו כמלוה על פה, וכן הסכימו הגאונים ז"ל וכן הרמב"ן ז"ל, וכתב הוא ז"ל שהטעם שכיון שאינה גובה מן המשועבדין, אינן מקפידין עליו ומניחין אותו ביד מלוה אף על פי שהוא פרוע, ואין נוהגין כן בכתב ידי עדים מפני שיש לו קול וזילי נכסיה דלוה, שהרי גובה מן המשועבדין. וכבר כתבתי אני שאין דברים אלו מחוורין בעיני, אלא הרי היא כשאר שטרות, ויכול לומר שטרך בידי מאי בעי".

ודברי הרי"ף הם בשלהי בבא בתרא (פג,א מעמוה"ר):

"בעא מיניה רבא בר נתן מרבי יוחנן, הוחזק כתב ידו בב"ד מאי, א"ל, אע"פ שהוחזק כתב ידו בב"ד, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין. פירוש, מאי טעמא דכמלוה בעדים על פה דמי, אי קא מודו ליה דלא פרע ליה, גובה מנכסים בני חורין, ואי קא טעין דפרע מישתבע שבועת היסת ומיפטר".

מבואר ברי"ף שאם טוען הלוה על כתב ידו שפרעו, אין המלוה יכול לגבות בשטר, ונשבע הלוה היסת ונפטר. ובעל המאור שם חולק על הרי"ף, וסובר דאינו נאמן לומר פרעתי, ויכול המלוה לומר ללוה שטרך בידי מאי בעי. והביא מהגמרא שבועות מא,א; "אמר רב פפא, האי מאן דמפיק שטרא אחבריה, ואמר ליה אידך 'פריעא הוא' - לאו כל כמיניה", ולא חילק רב פפא בין שטר בעדים או שטר בכתב ידו. וכן נראה מלשון המשנה (ב"ב קע"ב, ב) "הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו - גובה מנכסים בני חורין", ולא ביארה המשנה שאם טען הלוה פרעתי, אין המלוה גובה ממנו.

והרמב"ן במלחמות (ב"ב פכ,ב מעמוה"ר) כתב לישב דעת הרי"ף, דכיון שאין גובים בו ממשעבדי, אין חושש הלוה להניחו ולהשאירו ביד המלוה לאחר הפרעון:

"ואף על פי שלא נתברר הדבר לבעל המאור ז"ל, הגאונים הראשונים אמרוה והגאונים האחרונים וכל רבני ספרד ז"ל הסכימו בה, והטעם שכיון שאינה גובה מן המשועבדים, אין מקפידין עליו ומניחין אותו ביד מלוה אף על פי שהוא פרוע, ואין נוהגין כן בכתב ידי עדים, מפני שיש לו קול וזילי נכסיה דלוה, שהרי גובה מן המשועבדים".

דהחילוק אם גובה ממשעבדי לעניין להשאירו ביד המלוה, דאם גובה ממשעבדי, זילי נכסי של הלוה, שיצא לו שם שצריך להיזהר מלקנות נכסיו, וזה שייך דווקא בשטר בעדים, אבל שטר בכתב ידו אינו חושש להניחו ביד המלוה, ולכן אין המלוה יכול לטעון 'שטרך בידי מאי בעי', דכל אי יכולת הלוה לטעון 'פרעתי' הינה מחמת טענת המלוה 'שטרך בידי מאי בעי', אך כשאין לו טענה זו - יכול הלוה לטעון פרעתי, דעצם השטר אינו סיבה שלא יטען פרעתי, לא המוחזקות לבדה של המלוה בשטר מאפשרת לו לגבות כנגד טענת פרעתי, רק כשהמוחזקות מלווה בטענה של 'שטרך בידי מאי בעי', וכשאין לו טענה זו, כגון בשטר בכתב ידו שלא חשש להניחו בידו מפני שלא זילי נכסיה, יכול הלוה לטעון טענת פרעתי.

ומזה יוצא יסוד, שאין השטר שמחזיק הלוה גורם ליכולת הגביה של המלוה, אלא כאשר המלוה והלוה טוענים כ"א, המלוה טוען לא נפרעתי והלוה טוען פרעתי, כיון שיש למלוה שטר בידו, נאמן המלוה בטענתו, הואיל ושטרך בידי מאי בעי. דמה שיכול המלוה לגבות בשטר, בין בשטר עם עדים או בשטר בלי עדים (לסוברים שאין הלוה יכול לטעון פרעתי), הוא מפני שהמלוה נאמן בטענתו, דהשטר נותן לו נאמנות לטענתו שלא נפרע, אבל אין השטר גורם הגביה אלא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נאמנות טענת המלוה. ונפק"מ במקום שאין השטר נותן לו חיזוק לטענתו, כגון שטוען המלוה טענת שמא נפרע, שמאמינים לו ששמא נפרע, אך עם טענת שמא אינו יכול להוציא מיד הלווה. (ועיין במה שכתב הש"ך חושן משפט נט,א בשם מהרשד"ם). דהרי כשטוענים המלווה והלווה, המלווה טוען שלא נפרע והלווה טוען פרעתי, היה צריך הלווה להיות נאמן, אלא אם כן יביא המלווה המוציא מהלווה, ראיה בעדים, דהשטר אינו ראיה שלא נפרע, ורק מחמת שטרך בידי מאי בעי, נאמן המלווה בטענתו ואינו צריך לראיה.

והרשב"א הוכיח דבריו מהגמרא ב"ב ע,א-ב:

בעא מיניה רב עמרם מרב חסדא, המפקיד אצל חבריו בשטר ואמר לו 'החזרתים לך' מהו? מי אמרינן מיגו דאי בעי אמר 'נאנסו' מהימן, השתא נמי מהימן, או דלמא אמר ליה 'שטרך בידי מאי בעי'? אמר ליה - מהימן. ולימא ליה 'שטרך בידי מאי בעי'? אמר ליה, וליטעמך, וכי אמר ליה 'נאנסו' מי מצי אמר ליה 'שטרך בידי מאי בעי'? אמר ליה סוף סוף כי אמר ליה 'נאנסו' לאו שבועה בעי? – הכי נמי, מאי 'נאמן' - נאמן בשבועה. לימא בפלוגתא דהני תנאי, דתניא, שטר כיס היוצא על היתומים, דייני גולה אמרי נשבע וגובה כולו, ודייני ארץ ישראל אמרי נשבע וגובה מחצה וכו'.

והרשב"א שם (ב"ב ע,ב) כתב דמזה יש להוכיח דכנגד שטר בכתב ידו אינו נאמן לטעון 'פרעתי', לא כסוברים שאם אינו גובה ממשעבדי, אין הלווה חושש להניח השטר ביד המלווה, ולא יכול המלווה לטעון שטרך בידי מאי בעי. דמכאן מוכח דבשטר כיס ובכל מפקיד אצל חבריו בשטר, שאינו גובה מנכסים משועבדים, ובכל זאת אינו נאמן לטעון 'החזרתים' אלא בשבועה חמורה ובמיגו ד'נאנסו', ואם כן במלוה את חבריו בכתב ידו, אם לא החזיר השטר ללווה, יכול המלווה לטעון 'שטרך בידי מאי בעי', דאין ללוה כל מיגו.

וכן מבואר ברשב"ם (ב"ב קע,א ד"ה ה"ג), על הא דאיתא בגמ' דשטר בכתב ידו אף שהוחזק בבית דין, אינו גובה אלא מבני חורין. והקשתה הגמרא מ"א הסובר שאם נתנו לה בפני עדי מסירה, גובה ממשעבדי? ותירצה הגמרא - שאני התם דמשעת כתיבה הוא דשעבד נפשיה. ופירש הרשב"ם שם דיש לחלק בין שטר שנכתב על מנת למסרו בפני עדי מסירה, יהיו במקום עדי חתימה, כיון דלר' אלעזר עדי מסירה כרתים, עדי מסירה חשובים כאילו נחתמו בתוך השטר:

"אבל אנו מיבעיא לן בהוציא כתב ידו בעלמא, ששמו של לוח חתום בו, שזה מסר לו במקום הודאה, שלא יוכל לחזור ולכפור בו ולומר פרעתי כל זמן שחתימתו ביד מלוה, שלא נעשה השטר בלשון של שטר שעדים חתומים בו, ואחר זמן החזיקו בבית דין, וכשהלווה כמלווה על פה הויא, ותו לא מצו בית דין בקיומן לעשותו שטר שיש בו אחריות נכסים, שהרי לא לדעת כן נכתב מתחלה כן, נראה בעיני שמועה זו וכן עיקר".

מבואר דבשטר בכתב ידו אינו יכול הלווה לומר פרעתי, כשמחזיק המלווה שטר זה בידו.

ומחלוקת זו הביאה כבר התוס' (כתובות כא,א ד"ה הוציא):

"פסק רב אלפס, דווקא כשאומר 'לא היו דברים מעולם', אבל נאמן הוא לומר 'פרעתי', ולא מצי אמר ליה 'שטרך בידי מאי בעי' אלא בשטר שיש בו עדים דגובה בו מנכסים משועבדים. ואין נראה לרבינו יצחק, כי מנין לו זה החילוק? כי סבר דבכל שטר אינו רגיל לפרוע עד שיחזיר לו שטר".

הרי שנחלקו הרי"ף ור"י אם יש רגילות ליטול שטר בכתב ידו קודם פרעון, דהרי"ף ס"ל דדוקא שטר בעדים נוטל מהמלוה, ור"י ס"ל דכל שטר, אף בכתב ידו, אינו פורע עד שיחזיר לו השטר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכדעה שאינו יכול לטעון 'פרעתי', דנגד טענת הלוה יטען המלוה 'שטרך בידי מאי בעי', מצאנו גם ברמ"ה (ב"ב קעו,א), דאין לומר שכתב ידו הוא כמלוה על פה לכל העניינים, דלענין טענת המלוה 'שטרך בידי מאי בעי', יש לשטר בכתב ידו דין מלוה בשטר:

"ולאו למימרא דכמלוה על פה דמיא לכל מילי, דהא כלהו אנפי דמלוה בשטר שייכי בה. דכי היכי דגבי שטרא אי טעין 'פרעתיך' מצי אמר ליה 'שטרך בידי מאי בעי', ומהאי טעמא בלחוד הוא דלא מהימן למטען 'פרעתי' כדמברר בפרק המוכר את הבית (ע,א) [...] תדע דגרסינן בהאי פירקא (ב"ב קסז,א), אמר אביי, האי מאן דמחוי חתמות ידיה בבי דינא, לא לחוי בסוף מגילתא, דילמא משכח לה איניש דלא מעלי וכתוב עליה מאי דבעי, ותנן, הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין. ואי ס"ד כי טעין 'פרעתי' מהימן, הכא נמי להימניה משום מיגו, מיגו דיכיל למיטען פרעתי, כי טעין 'אין חתמות ידאי היא, מיהו לאו אהאי שטרא דכתבת עלי כתבתיה אלא לאחוריי חתמות ידאי בעלמא כתבתיה' מהימן? אלא על כרחיך מדלא מהימנין ליה אהאי טענה, שמע מינה דאלו טעין 'פרעתי' לא מהימן, דליכא מיגו. הילכך אי איכא סהדי דכתב ידו הוא, ואיהו קא טעין 'פרעתי', לא מהימן וגבי אפילו מיתמי, מיהו בשבועה".

מבואר דדעת הרמ"ה דאינו יכול לטעון פרעתי, כנגד מלוה המחזיק בשטר ללא עדים בכתב ידו. וכן הסיק בפסקי רי"ד (ב"ב קעו,א), שאף שאי אפשר לגבות השטר ממשעבדי, הואיל והשטר ביד המלוה, לא יכול הלוה לומר פרעתי, דיטען המלוה שטרך בידי מאי בעי.

ומחלוקת ראשונים זו, הביאה גם הריטב"א (ב"ב קעו,ב), דדעת הגאונים והרמב"ם שיכול לומר 'פרעתי', כיון שאינו גובה ממשעבדי. ויש סוברים שאינו נאמן לומר 'פרעתי'. ואף שלכאורה יש להקשות לשיטתם מבבא מציעא עה,ב, מזה שרבינא ביקש שרב אשי יכתוב לו שטר בעדים שקיבל כסף ממנו, לא מפני שאם לא יהיו עדים יהיה נאמן לומר 'פרעתי', אלא רב אשי היה טרוד לכתוב השטר לכן בקש שעדים יכתבו השטר, אבל אין הכי נמי, סגי בכתיבת רב אשי, שלא יטען פרעתי, דבכתב ידו אינו יכול לטעון פרעתי: "וכן דעת רבותי שאינו נאמן לומר פרעתי", והביא שהרשב"א הביא ראייה מב"ב ע,א-ב משטר כיס ושטר פקדון (עיין לעיל).

והנימוק"י הביא את שתי הדעות, בשני מקומות שונים. בסוגיא בשלהי בבא בתרא (פב,ב מעמוה"ר) הביא דעת הרמב"ם והגאונים והסביר דעתם;

"דכיון דאין כאן שטר ראוי לגבות מן נכסים המשועבדים, לא חייש לאנוחי ביד מלוה, אף על פי שפרעו, ולא מצי למימר ליה אם איתא דפרעתיך שטרך בידי מאי בעי".

ואילו בהמוכר את הבית (לז,ב מעמוה"ר) הביא את מחלוקת הראשונים הנ"ל, והביא דעת הריטב"א שאף שנראה עיקר כדעת הרשב"א, פשט המנהג בכל גלילותינו כדעת הרמב"ם, עיי"ש.

ועיין עוד במרדכי שלהי ב"ב (סי' תרנה), שהביא מחלוקת הראשונים הנ"ל, וכתב דמספק אין להוציא ממון:

"ואע"ג דרשב"ם כתב פ' חזקת הבתים דלא מצי למטען 'פרעתי', אגן בפלוגתא דרבוותא מספיקא לא מפקינן ממונא. אבל אם מסר לו הלוה כתב ידו למלוה בפני עדים להיות עליו לראיה דומה לשטר, ואם אמר 'פרעתיך' אינו נאמן, דהלכה כרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מבואר דעת המרדכי דאם לא מסר לו כתב ידו בפני עדים, מספק אין להוציא ממון מהלוח הטוען פרעתי.

גם הרא"ש בתשובה (כלל סז סימן א) הביא מחלוקת הראשונים, דדעת הרי"ף דנאמן הלוח לומר 'פרעתי' כנגד שטר בכתב ידו, והרשב"ם ס"ל דאינו יכול לטעון פרעתי: "וראיתי את רבותי דנין שלא להוציא ממון, אלא מהימנין ליה בשבועה שפרע, ואינו גובה מן היתומים". דהלוח נאמן בשבועה שפרע, וגם אם הלוח מת ונשארו יתומים, אינו גובה מהיתומים, והיינו שהוא ספק מחמת מחלוקת הראשונים הנ"ל. אלא שבהלכות פסק הרא"ש כדעת הרי"ף והרמב"ם שיכול לטעון 'פרעתי', כן מבואר ברא"ש בבא בתרא פרק י סימן מט:

"הוציא עליו כתב ידו וכו' [...] פירוש, מאי טעמא? דכמלוח בעדים דמי, הלכך אי קמודי דלא פרע ליה, גובה מנכסים בני חורין, ואי קטעין שפרע, משתבע שבועת היסת ומיפטר".

מבואר שסובר כדעת הרי"ף והרמב"ם, וכן כתב הטור בדעתו (ח"מ סטז). ובתשובת הרא"ש הביא ב' הדעות. וצ"ל דמה שכתב דאין להוציא מספק, זו דעה שלישית, ומכל מקום הרא"ש ס"ל דיכול הלוח לטעון 'פרעתי' כנגד שטר בכת"י, וכדעת הרי"ף והרמב"ם.

גם בתשב"ץ (ח"א סי' לב) הביא מחלוקת ראשונים הנ"ל, וכתב להביא ראיה מכתובות (כא,א) וב"ב (קסז,א); אמר אביי, האי מאן דמחוי חתימת ידיה בבי דינא, לא ליחוי בסופה דמגילתא, דילמא משכח לה אינש דלא מעלי וכתב עליה מאי דבעי. ואם נאמן לומר 'פרעתי', מה מפריע שימצא ויכתוב שטר על חתימתו, הרי תמיד יוכל לטעון פרעתי? ולכאורה צריך עיון, דאף שיוכל לטעון כן, הואיל והוא שקר, למה להכניס עצמו לטענות שקר? אלא שהתשב"ץ דחה באופן אחר, דאביי עצה טובה קמ"ל, שאם יטען 'לא לוית', לא יהיה נאמן אם תקויים חתימת ידו:

"והרבה חכמים ז"ל נסתפקו בדין זה. ולענין מעשה ששאלת, אי אפשר לחלוק על הגאונים ז"ל, וכל שכן במקומות שנהגו להתנהג על פי חיבוריהם ופסקיהם, וכל שכן היכא דאיכא אפוקי ממונא".

הרי שלהלכה הסיק כדעת הרי"ף והרמב"ם, שהוא דעת הגאונים, שנאמן לטעון פרעתי.

ובתש' הריב"ש (סי' תנד) הביא מחלוקת ראשונים זו, וכתב דיש לדיין לחקור אם אכן פרע הלוח אם לאו:

"ואני לא אכניס את ראשי בין שני הרים גדולים להכריע ביניהם, אבל הדיין ירבה לחקור הבעלי דינין, ואם יראה בעיניו שהאחד דבריו מכוונים מן האחר, יטה הדין לזכותו. ועל כיוצא בזה נאמר אין לו לדיין אלא מה שעניו רואות".

גם בעל התרומות (יג,א,ד) הביא מחלוקת ראשונים זו, תחילה הביא דעת רב שרירא גאון והרי"ף דנאמן לומר 'פרעתי', ובעל המאור ס"ל דאף כל כת"י יכול המלוח לומר לו 'שטרך בידי מאי בעי'. והביא שני טעמים לשיטת הרי"ף, מדוע אינו יכול המלוח לטעון 'שטרך בידי מאי בעי'. האחד - דהואיל ואין לשטר בכת"י קול כמו שיש למלוח בשטר ועדים, לא זכר הלוח לבקש מהמלוח את השטר שבכת"י בשעת פרעון. טעם נוסף, דדוקא שטר שחתומים בו עדים, יש להקפיד עליו שמא יתקיים בחותמו ויוציאנו לאחר זמן, ודוקא שטר זה לא היה מניחו אצלו, מה שאין כן שטר בכתב ידו שאינו יכול לקיימו אלא מפיו, ולכן אינו מקפיד לקבלו חזרה מהמלוח בשעת הפירעון. והביא שם ליישב מה שהקשו על טעם הרי"ף, והסיק בעל התרומות: "הילכך איתיה לטעמא דרבינו אלפסי ז"ל, וכותיה מסתברא". ועיין עוד שם בגדולי תרומה מש"כ לישב דעת הרי"ף.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם בים של שלמה (כתובות ב, כה) כתב דקיי"ל דאינו נאמן לומר 'פרעתי', דודאי הרגילות היא לקחת את השטר שבכתב ידו קודם הפירעון. ואף שבמרדכי (ב"ב ס"י תרנה הנ"ל) הביא ממנהר"ם שמספק אין להוציא ממון ונאמן לומר פרעתי בשבועת היסת:

"נראה שאם היה ידע מהר"ם מרובי החולקים, כגון ראב"ד ורשב"א ור"ז, אולי הכריע כמותם, וקל וחומר שלא ידע מר"י בעל התוספת, שהרי לא הזכיר אלא רשב"ם, ודרכו לבנות יסודות על ר"ת ור"י, ואולי כתב שלו לא מצא. וכן האשר"י נמי לא הזכירו, כי לא נמצא כתוב בחבורי התוספת, אלא שר' יהודא קבל בעל פה מר"י שאין לחלק בין שטר בחתימת ידו לחוד, לשטר שהוא בעדים, ובפרט האידנא, שמדקדקים בשטר על חתימת ידם, ורוב הסוחרים מקפידים ומאמינים אכתיבת יד, כמו בעדים, ועוד יותר, ליכא מאן דפליג, דאינו נאמן לומר פרעתי, ודינו כשטר מעליותא, מאחר שכתב ידו יוצא ממקום אחר, ואינו טורף ממשועבדים, דקלא לית ליה".

מבואר מהים של שלמה, דהן מחמת שהרבה ראשונים חולקים וס"ל דאינו נאמן לומר 'פרעתי' נגד שטר בכת"י, כך קיי"ל להלכה ויש להוציא ממון מהלוה, ובפרט בזה הזמן שמקפידים על שטר בכתב ידו שלא להניחו ביד המלוה לאחר הפירעון.

ובעניין מה שנהגו האידנא ליטול השטר מיד המלוה, אף בשטר בכת"י, עיין בנו"ב (קמא, חו"מ ס"י י, תשובה מבן המחבר), בעניין מי שהלווה לחברו על חילוף כתב כנהוג, וטען הלווה פרעתי כנגד החילוף כתב שמחזיק המלווה בידו. וכתב שם בנו"ב, דבזמנינו נתפשט בכל העולם לפסוק בכל בית דין שאינו נאמן לטעון 'פרעתי' על חילוף כתב שנכתב כתיקון המדינה, הואיל ודינא דמלכותא הוא כן, עיי"ש, הובאו דבריו בפת"ש ס"ה. ועיין בתומים ס"ה, דבחילוף כתב אינו נאמן לטעון 'פרעתי', לא מחמת דינא דמלכותא אלא מפני שחילוף כתב הוא שטר אותו נוהגים להעביר בין הסוחרים, וכיון שיכול המלוה להעבירו לאחר, ואינו מכיר למי יעבירו, מקפיד ליטלו בשעת הפירעון. ומזה יש ללמוד לעניין שיק, אף אם נגדיר שיק כשטר בכת"י, (עיין מה שכתבתי במשפטיך ליעקב חלק א' סימן כא), הואיל והדרך להעבירו בין הסוחרים, מקפיד ליטלו מהמלוה, ולכן אינו נאמן לטעון 'פרעתי' נגד שיק. אמנם צריך עיון בשיק שהוא 'למוטב בלבד', וכתוב שם המלווה, דלטעם התומים - יוכל לטעון פרעתי, כיון שאינו סחיר, מה שאין כן לטעם הנו"ב שאינו נאמן מדינא דמלכותא, לא יהיה נאמן אף בזה. ולכאורה אם הטעם שאינו נאמן מחמת הדינא דמלכותא, הרי שבהתאם לדינא דמלכותא כל שטר שחתום עליו הלווה, אינו יכול לטעון טענת פרעתי.

ובשולחן ערוך חושן משפט סימן סט סעיף ב פסק כדעת הרי"ף והרמב"ם שיכול הלווה לטעון 'פרעתי' כנגד שטר בכתב ידו, והרמ"א הביא דעת החולקים שאינו יכול לטעון פרעתי, והביא דעת הריב"ש שאין לדיין אלא מה שענינו רואות.

ונושאי הכלים נחלקו איך קיי"ל להלכה. מהסמ"ע (ס"ק ח) משמע לכאורה שהסכים לדעת הרמ"א שאינו יכול לטעון 'פרעתי', ממה שהביא דעת היש"ש שסובר כרמ"א. ודעת הש"ך (ס"ק יד) לפסוק כרי"ף והרמב"ם והמחבר, דיכול לטעון 'פרעתי', דכן פסקו רבים מהראשונים, וכן משמע לכאורה במשנה ב"ב קעה, א': "המלווה את חברו בעדים גובה מנכסים בני חורין, הוציא עליו כת"י גובה מנכסים בני חורין", ומשמע שדין שטר בכתב ידו זהה למלוה על פה, וכשם שבמלוה על פה נאמן לטעון 'פרעתי', הוא הדין בכת"י. וכתב ליישב קושיות האחרונים, והביא טעם הרא"ש דלעיתים אדם שוכח שהניח שטר בכת"י ביד המלווה. והביא מהאחרונים שפסקו דיכול לטעון 'פרעתי', שכן כתב בתשובת מהר"ר שלמה כהן (ספר ג ס"י כח וס"י צא) דכן הלכה ורוחת בישראל, וכן פסק מהרשד"ם בתשובה (חו"מ ס"י סה) דכן יש להורות, אלא אם כן יש מנהג

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאינו יכול לטעון פרעתי, וכן פסק בתשובת מהר"מ מלובלין (סימן סט) שנאמן לומר 'פרעתי' כשאין בו נאמנות, שכן היא הסכמת רוב הפוסקים, וכן אנו נוהגים להורות. וכן פסק הראנ"ח בתשובה (סימן י"ח) שכן פשט המנהג. ובסימן צב פסק ראנ"ח דהוי ספיקא דדינא, ויכול המוחזק לומר קים לי כפוסקים שאינו נאמן לומר 'פרעתי'. וכן משמע ממהר"א ששון (תורת אמת ריש סי' צה) דהוי ספיקא דדינא, וכן נראה דעת הרמ"א בהג"ה, וכן משמע בב"ח (טז,ז). וכתב עליהם הש"ך, דעיקר שאין התובע יכול לטעון טענת קים לי אם תפס בעדים, אף שמועיל בשאר מחלוקת הפוסקים, ודוקא בלי עדים מועילה תפיסתו, דאף ללא כתב ידו מועילה תפיסת המלוה מכח מיגו, אבל כשאין למלוה מיגו, לא מועילה תפיסתו:

"דהעיקר כהסכמת רוב הפוסקים דיכול לטעון 'פרעתי' מכתבת יד, וכן מוכח לעיל ריש סימן נ', ע"ש (ובש"ך סק"ג). וכ"ש האידנא דנתפשט המנהג דדנין דנאמן לומר 'פרעתי', אפילו תימא דמתחילה נהגו כך משום ספיקא דדינא, מכל מקום פשיטא דיכול לטעון 'פרעתי', ומשום דלא תבע ממנו כתב ידו אין לחייבו, כיון שהמנהג שדנין שנאמן לומר 'פרעתי', אם כן סמך על הדין שנהגו ודוק, כנלפע"ד. וכל זה בסתם, אבל כשדיין רואה איזה אומדנא שלא היה מניח הכתיבת יד בידו אם היה פורע, הכל לפי ראות עיני הדיין, וכמ"ש הריב"ש והר"ב".

הרי דלש"ך כיון שנהגו לפסוק שנאמן לטעון 'פרעתי', לכן לא חשש לקחת ממנו השטר, אולם כל זה כשאין אומדנא המוכיחה לדעת הדיין שלא פרעו, שבכל זה יש לפסוק כריב"ש והרמ"א, שאין לדיין אלא מה שענינו רואות, והכל לפי שיקול דעתו, אם יחקור ויראה אם פרעו אם לאו.

לאור זאת בנדר"ד שוודאי אין אדם פורע חוב מזונות מבלי שמתעד את תשלומו, או על ידי קבלה או העברה בנקאית או צילום שיק וכד', ודאי לא יהיה נאמן לומר פרעתי.

טענת 'פרעתי' נגד פסק דין

ובנדר"ד שהסכם הגירושין קיבל תוקף של פסק דין, הרי בכגון זה ודאי לא יהיה נאמן לטעון טענת 'פרעתי'. דבשולחן ערוך חושן משפט לט, פסק:

אם יש בידו פסק דין, אין הלוח נאמן לומר 'פרעתי'.

ועיין בבית יוסף מקורו מדיוק דברי הרי"ף (עיין ב"מ ד,א מעמוה"ר), ומדיוק דברי הרמב"ם (טו"נ ז,ה), שאפי' הודאה בבית דין או עדות בבית דין, כמלווה הכתובה בשטר, ולכן כותבין ונותנין לבעל דינו. ובבית יוסף עצמו הביא דעת ראבי"ה, עיין מרדכי ב"מ רנ:

כתב ראבי"ה וז"ל, ה"ה אם כתבו לו פסק דין וחייבוהו נאמן לומר 'פרעתי'

והרמ"א שם הביא דברי הראבי"ה להלכה, וכבר האריך הש"ך (סימן לט ס"ק כ"ח) להוכיח דדעת כל הראשונים שאינו יכול לטעון 'פרעתי' נגד פסק דין.

ושם (ס"ק ל"א) הביא דברי הלבוש שכתב שהעיקר שיכול לטעון 'פרעתי', ועל זה כתב הש"ך:

"ולא ידעתי מנ"ל הא, ובכל המקומות שהייתי לא ראיתי נוהגין כן, וכן נראה מדברי הר"ב שהעיקר כסברא הראשונה, שכתב סברא הראשונה בסתם, וגם כתב כמה דינים בסברא הראשונה. ועוד דלקמן סימן נ' כתב הר"ב בסתם דפסק דין שכתוב בו פלוני נתחייב לכנגדו, חייב לשלם למי שמוציאו. וכ"כ בעיר שושן גופיה שם, [וא"כ קשה על העיר שושן היאך כתב כאן להפך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ונראה דגם העיר שושן לא קאמר אלא במקומות שאין הדיינים מודיעים ללוה שכתבו, לכך נוהגים שנאמן לומר פרעתי, והיינו ודאי כמ"ד דאינו נאמן לומר פרעתי אפסק דין, דאל"כ נאמן במיגו דפרעתי".

הרי שסובר הש"ך דאף לרמ"א הדין שאינו נאמן לטעון פרעתי נגד פסק דין. ואף לדעת הלבוש היינו דווקא במקום שלא מודיעים פסק הדין לנתבע. ודבר זה אינו בנדו"ד, ולכן אף ללבוש בנדו"ד לא יוכל לטעון 'פרעתי', כיון שידע מפסק הדין של אישור ההסכם שניתן פניו.

ומש"כ הרמ"א שם: "ואם זה איחר כמה ימים הפסק דין בידו, ולא תבעו, סברא שפרעו, מדשתק כולי האי". דבר זה אינו שייך בפס"ד למזונות, שהוא פסק דין מתמשך לאורך זמן, ויכולה לתבוע את האב בהוצאה לפועל גם לאחר זמן של שנתיים (ללא הוראה של ביה"ד), ואם כן היה לו לתעד את התשלום ולא לסמוך שלא תתבע אותו, כיון שמדינא דמלכותא יכולה לתבעו גם לאחר זמן. ועייין עוד בנתיבות שם (לט"א), דאף למה שכתב הרמ"א היינו דוקא בפסק דין בלא שטר, אבל אם יש בידו גם שטר חוב, לא אמרינן סברא זו לאורועי כח השטר שבידו. ובודאי חזי לאצטרופי למה שכתבנו דלא פורע בשטר בכתב ידו ללא תיעוד של הפרעון, ולכן לא יהיה נאמן לטעון טענת 'פרעתי'.

ועייין גם בסמ"ע (סימן לט' ס"ק כח) בסברת הסוברים שיכול לטעון פרעתי:

"דפס"ד לא נכתב לגבות בו אלא כדי לזכור מה שפסקו הדיינים, לפיכך י"ל לכשרע לא חשש ליטלו מידו".

כל זה לא שייך בפסק דין למזונות של בתי הדין, שיכולה מיד לפנות להוצאה לפועל לגבות עם פסק הדין, וודאי על האב מוטלת חובת ההוכחה, ועליו היה לתעד את התשלום.

ולכן מכל אחת מהסיבות הנ"ל לבדה, הן מחמת כתב ידו, וכנ"ל שאינו פורע מבלי לשלם, וכן מחמת תוקף של פס"ד שניתן להסכם, אינו יכול לטעון טענת 'פרעתי'.

טענת 'פרעתי' בשטר ישן

בעניין שטר ישן שנו"נ בעניין, בשטר ישן כל הנידון תלוי בדעת הדיין, אם סבור שהיתה שם מחילה אם לאו.

הרא"ש בתשובה (כלל ס"ה כ), כתב וזה לשונו:

"ראובן הוציא שטר של אלף זהובים על שבעה מאנשי הקהל, ושטר זה יש לו כמו ל שנים [...] ועוד שהגיע המלוה לדלי דלות, אי איתא דשטרא מעליא הוא איבעי לאפוקי ולמתבעיה. תשובה: [...] אבל בנדון זה אין לפסול השטר בעניות המלוה שלא תבע עד הנה, דשמא לא ידע בשטרות שהניח אביו עד הנה שבא השטר לידו [...] הלכך אין לנו לפסול את השטר מכח הראיות שהבאת. ואם יראה לדיין שדין מרומה הוא, ימנע מלהשתדל באותו דין. וכן אני עושה כשמביאים לפני שטרות ישנים אני חוקר ודורש להוציא הדין לאמיתו. ואם אני רואה באומדנא דמוכח שהדין מרומה ושקר, אני אומר שאין לשום דיין מישראל להשתדל בדין זה, וזה אני כותב וחותר ונותן ביד הנתבע".

הביאו המחבר להלכה בחושן משפט סימן סא סעיף ט.

מדברי הרא"ש עולה דאין שטר ישן פסול מחמת עצמו, מחילה יאוש וכד', ואף ניתן לגבות בשטר שכזה ממשעבדי ומהיורשים כמבואר שם בתשובה, ואין לנתבע כל טענה על אי הגביה במשך זמן כה רב. ברם, אם נראה לדיין שאי הגביה לא נבעה מסיבה מוצדקת, והדבר מעורר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אצלו חשדות לרמאות או לזיוף, עליו לדרוש ולחקור היטב את הדבר, ואם אכן יראה שהדין מרומה, יסלק עצמו מהדין ולא יגבה בשטר זה. ופשיטא שכשמודה לווה למלווה שעדיין חייב, יכול לגבות בו וליכא למיחש ליאוש וכד'. ונראה שהאמתלא אותה נותן הרא"ש שלא ידע משטרות של אביו, לדוגמא בעלמא נקט, ומהני אף אמתלא מבוררת אחרת, וכן ראיתי למהרא"ל צינץ בספרו מקצוע בתורה (סא,י). ובכסף הקודשים בסימן סא הוסיף שאפילו אמתלא רחוקה ובלתי מבוררת מועילה כדי שיוכל לגבות בשטר ישן.

וכדעת הרא"ש הובא להלכה בקמאי ובתראי. המהרי"ק בשורש קצ, כתב וזה לשונו:

"בדבר הת' זהובים שתובעים ק"ק אולמא מן הר"ר שמואל שפירא, שמאחר ששתקו י"ד שנה עד אחר פטירת מהר"ז מאולמא, וגם מצאו לגבות מצד אחר מעשירים אשר היה לאל ידם לפרוע כהנה וכהנה, והם שתקו עד עכשיו שאין כנגדם להכחישם [...] הלא להם משפט הגאולה לגאול האמת מיד עושקיה ולהחרים ולנדות על כל איש ואישה, אם יודע ששטר זה נמחל שעבודו".

המהרי"ק נשאל על שטר ישן שבא לפני דייני אשכנז, וראה בנסיבות המיוחדות של המקרה חשש לערמה וזיוף, ועל כן הורה במכתב תשובתו לדיינים לברר היטב אם אכן כך הדבר. כלומר - שטר ישן במקרים מסוימים מהוה ייסוד לחקירה, אך במפורש לא פסול מצד עצמו.

ובמבי"ט (חלק ב סימן ס' קמב) פסק בעניין שטר חוב שעבר זמן פרעונו יותר מכ' שנה, והמלווה והלווה בחיים ובעיר אחת, והלווה היה עשיר ואמוד לפרוע בכל אלו השנים, והמלווה בקצת מהשנים היה דחוק וירד מנכסיו, ואם היה חייב לו הלווה עדיין מהחוב היה תובעו. ופסק המבי"ט, דשטר זה הוא קרוב לוודאי שהוא פרוע מהטעמים הנ"ל, ולפחות יש לדון עליו דין מרומה, ואין שום בית דין רשאי לטפל בו ולגבותו. ומבואר בדבריו שאי גביה במשך זמן מרובה הוביל למסקנה שיש בשטר זה ריעותא, אך למעשה פסק עליו דין מרומה, וכמו שפסק ברא"ש.

וכך היא דעת המהרשד"ם (חושן משפט סימן עג), וזה לשונו:

"[...] ואם כן אין שום טענה לבטל זכות ר', אם לא שהשטר ישן ולא נמצא בזה הזמן מי שמאחר לתבוע חובו ממי שיכול להיפרע ממנו".

וביתר ביאור כתב בסימן שסז דיש לחקור על שטר שלא תבע אותו ג שנים אחר מועד הפירעון, מדוע לא תבע אותו בכל הזמן הזה, ואם יראה לחכם העיר שיש טעם במה לתלות אריכות הזמן יפרע הלווה למלווה, ומסקנת דבריו - לפשר. וכוותיה פסק השכות יעקב בתשובה האחרונה שבספרו (חלק ג סימן קפב) כשלא תבעו ט"ו שנה מיום מועד הפירעון. ומיירי דוקא כשלא ניתן להגיע לחקר האמת אם אכן יש רמאות בשטר זה.

וע"ע במהר"י אדרבי בדברי ריבות (תשובה קט), בשטר ישן שאף שלא תבע אותו כ"ה שנים אין בו חשש ערמה, וזאת מאחר שלא עמד בעולם המלווה עם השטר כי אם ד' או ה' שנים, ורוב הזמן לא היה בעיר אלא עקר דירתו ואחר כך הלך לבית עולמו והשאיר אחריו בנים קטנים. ועל כן רואה המהר"י אדרבי בעובדות המקרה אמתלא טובה לאי תביעת השטר במשך זמן כה רב. ועיין עוד במהר"א ששון (סימן פ"ב) בעניין שטר שלא תבעו ז' שנים דחושש לדין מרומה כשאין אמתלא לאי תביעה.

ועיין בכסף הקדשים סימן סא ס"ט, וזה לשונו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"אודות שטר ישן, שכתוב במסגרת השולחן שהשיעור ג' או ו' שנים אם לא היה בורח, שאם היה בורח רק היה ג' כ כמה שנים שהיה בטוח בזה, אולי לא היה שייך שיעור ג' שנים הנ"ל".

ובנתיבות שם ס"ק יא כתב דהמנהג שלא לגבות בשטר ישן מהיורשים, דכיון שהניחו בידו הוי ראייה שנפרע. ובחידושים ס"ק י"ח כתב דשטר בלא רווחים - זמנו ג' שנים, ועם רווחים - ו' שנים, עיין שם.

מכל הלין רואים שיש מהפוסקים שלא חששו כל כך לדין מרומה בשטר ישן, ומהם שחששו יותר, כל פוסק לפי עובדות המקרה הנבדל שלו. המהרי"ק (יד שנה), המבי"ט (יותר מכ'), המהרשד"ם (ג שנים), והמהר"א ששון (ז שנים) חששו יותר שיש בשטר ישן שלא נגבה זמן רב דין מרומה. ואילו הרא"ש (ל שנים) נראה מדבריו שלא החליט למסקנה שיש בזה דין מרומה, וכן הוא בדברי ריבות (כה שנים). הצד השווה שבכולם הוא שיש לראות ולבדוק נסיבות ועובדות כל מקרה ומקרה, ובצירוף ושכלול כל הנתונים יחדיו, אם יראה שהדין נוטה לערמה, אין לגבות בשטר זה. אך אם יראה לדיין אמתלא נכונה לאי הגביה, יחשב השטר כבר גבייה.

לענ"ד מהכתובים עולה שהאם נתנה אמתלא סבירה לאי גביית החוב מהאב. וכך כתב בית דין קמא בהחלטתו:

"לשאלת בית הדין מדוע התעכבה עד עתה בתביעתה, השיבה התובעת בזה"ל: 'היה לי קו מחשבה שה' יעזור, אמר לי שהוא אדם חולה' [פרוטוקול דיון ראשון מיום 07.01.19 שורות 12-14].

עוד הוסיפה ואמרה [שם שורות 15-16], כי עקב נכותה והטיפול בכך, דחתה מפרק לפרק את תביעתה, ומאידך צברה חובות רבים לצורך קיומה היום יומי ומזונות הילדים בסך של 150,000 ש"ח.

עוד טענה כי לאחר שהאב לא השתתף בהוצאות הבר מצוה לילד ולאור אי אכפתיות של האב כלפי ילדיו, החליטה שאין מנוס מלהגיש תביעה זו. על כך השיב הבעל כי אכן הוא שילם עבור התפילין לילד, והאישה שכתה לציין זאת. התובעת אישרה כי לאחר תביעתה ניאות האב לשלם בדיעבד עבור התפילין".

לכן נראה שבכגון זה ודאי אין להימנע מלגבות מזונות מדין 'שטר ישן'. לכן גם אין לראות באי גביית החוב כמחילה, כמו שבשטר ישן לא נחשב כמחילה, אלא אם כן יש אומדנא לדבר שהייתה כאן מחילה, מה שאינו בנדר"ד.

אינו דומה לנדון 'מזיק חפץ מבוטח'

כמו כן מה שהאריך בדעת המיעוט בעניין ביטוח, וחיובי מזיק או שומר בנזק של חפץ מבוטח. והביא את דעת האחרונים בעניין, ומפנה למה שכתבנו במשפטיך ליעקב (חלק ה סימן יח) - יש להשיב על הדברים.

ואמנם אין כאן המקום להאריך, אך אכתוב בקצירת האומר. דהרי האור שמח (שכירות ז,א) הביא ראייה לעניין חיובי שומר ומזיק בחפץ מבוטח, מדברי המשנה ריש פרק יב דכתובות (קא,ב) לעניין מי שהתחייב לזון את בת אשתו וניסת הבת: "הבעל נותן לה מזונות והן נותנין לה דמי מזונות". ומוכח מכאן דאף על פי שיש לה מזונות ממקום אחר, גם החייב מעיקר הדין (הבעל) וגם החייב מכוח ההתחייבות (בעל האם) חייבים לשלם. ועל כך משיב האור שמח:

"אין ראייה, דגבי מתנה שאני כמובן, מה שאין כן הכא".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דהיינו שאין לדמות 'התחייבות למזונות' לדין 'חפץ מבוטח'. והואיל ועניין זה הוא גמרא מפורשת וראיה מפורשת לנידון חיובי מזונות שהתחייב, אין מקום וצורך כלל לדון בדבר שאינו שייך כלל לנדו"ד.

גם עיקר סברת האחרונים לחייב המזיק והשומר של חפץ מבוטח, דהבעלים השקיעו בביטוח, וזה הפירות שמקבלים, שכאשר החפץ יינזק או יאבד, יקבלו את פירות השקעתם, ומה למזיק או השומר בהשקעה שהשקיעו הבעלים. דבר זה לא שייך בנדו"ד, ואגב זה נאמר, גם אינו שייך בביטוח לאומי שהוא 'מס' ולא 'השקעה', שהרי מקבל קצבה לא לפי מה ששילם. ובכל אופן כיון שאין בזה נפק"מ, וגם בפסק הדין חילק בין עניין זה לנדו"ד, אכמ"ל.

מסקנה להלכה

לאור כל האמור לעיל היה נראה שיש לחייב את האב במלוא סכום החיוב – 186,000 ש"ח. אמנם מאחר ומצבו של המשיב קשה מהבחינה הכלכלית, כמו מצבה של המערערת, ובהתחשב במכלול הנקודות שהועלו, נראה לנו לקבל את הערעור בחלקו, ולאמץ את דעת המיעוט ולחייב את המשיב בסכום של 150,000 ש"ח עבור מזונות העבר.

לאור האמור פוסק בית הדין כלדהלן:

א. המשיב ישלם למערערת סכום של 150,000 ש"ח.

ב. מאפשרים למשיב לשלם את האמור ב 60 תשלומים חודשיים של 2,500 ש"ח, החל מחודש ינואר 2021, ובלבד שתוך 30 יום ימציא למערערת 60 שיקים כאמור.

ג. במידה ולא יעשה כן, המערערת רשאית לגבות את החוב כולו סך 186,000 ש"ח. תוך 60 יום מיום מתן פסה"ד בהוצל"פ

הרב צבי יהודה בן יעקב

מצטרפים למסקנות

הרב דניאל אדרי

הרב שלמה שפירא

נקבע כפי האמור לעיל.

ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום כ"ט בכסלו התשפ"א (15/12/2020).

הרב דניאל אדרי

הרב צבי בן יעקב

הרב שלמה שפירא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה